

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծրրորդ տարին քոչորող կուտուրական սոսկալի քայքայումների պատճառ համաշխարհային պատերազմը հայ ժողովրդի կեանքում ամենից աւելի աւերածութիւններ առաջ քերեց ու դեռ շարունակում է, մեր առանց այն էլ, աւերակներով հարուստ հայրենիքում փլատակների, հայրենի աննման կերտուածքների հիմնահատակ կործանումների թիւն աւելանալ:

Սակայն ինչպէս ամենուր, այնպէս եւ մեզանում լաւ ապագայի յոյսերը շատ է խոր ու կենդանի, որ աւերման առաջ շարինք ու ձեռքերը ծալենք: Ամեն տեղ փլատակները մէքուկու, նոր կեանքի համար օրն ի րուն աշխատելու գործն է կատարում եւ մեր պարտականութիւնն է այդ աշխատանքում ետ չմնալ: Կործանուածը նորից աւելի շքեղ վերականգնելու, նոր կերտուածքները հարստացնելու ոգեւորիչ աշխատանքը եռանդուն առաջ տանել:

Հայ ժողովրդի տառապանքի ու անլուր վշտի սրբազան խորան, հայ եկեղեցին եւս անմասն չի մնացել ընդհանուր աւերածութիւններից: Որքան սրբազան տաճարներ, հայրենի իւրայատուկ մշակոյթի սիրուն արդիւնք կոթողներ արեւելքի քարքարոսների ձեռքով քարուքանդ են եղել, կորել, փշացել:

Հայ մօքի ծնունդ, զգացմունքի զեղում ծեռագրներ, իսաշարձաններ արժանազրութիւններ կոտորուել, հողին են հաւասարուել կամ իւրացւել, յափշտակւել են:

Աւերուած երկրի վերակենդանութեան, վերաշինութեան մէջ անփոխարինելի դեր ունի ազգային հայ եկեղեցին եւ նրա պաշտօնէութեան վրայ կայ ծանր պարտականութիւն այժմնից իսկ պատրաստուել ապագայ մեծ գործի համար:

Հայ հոգեւորականութիւնը ինքն էլ խոստովանում է, որ իւր դերը ամենայն սրբութեամբ, անկեղծութեամբ չի

կարողանում կատարել եւ նա միայն չէ իւր թերութեամբ, նրան կողք կողքի աշխատող հասարակութեան զանազան խաւերն եւս այդ խոստովանում են:

Սակայն խոստովանել յանցանքը պատասխանատու-
թիւնից ազատել չի նշանակում: Կենդանի գործ է հարկա-
ւոր, շօշափելի արդիւնք, որ քանդուածը շինուի, փլատակը
վերականգնուի, հայ եկեղեցին, ժողովրդի մխիթարանքի,
աղօթքի, յուսոյ ու հաւատի տաճարը շէնանայ, պայծա-
րանայ ու ոսկեղէն Ե. դարու աննման աշխատանքը ցոյց
տայ հայ ժողովրդի առաջադիմութեան գործում:

Մայր Աթոռի ու հայ եկեղեցու միակ պաշտօնական
«Արարատ» ամսագիրը իւր դերն ունի այդ աշխատանքի
մէջ, իւր պարտքն ունի այդ ընդհանուր մեծ գործում:

Հայ եկեղեցու քարգաւաճման համար անհրաժեշտ է
հայ հոգեւորականութեան քարելաւումը, մի քան, որի մա-
սին տարիներ շարունակ գրում է, որի անհրաժեշտութիւնը
շեշտում են ամենքը եւ ամենուր:

Այդ օրուայ պահանջ աշխատանքին ընդառաջ գնալու
համար ամենից անհրաժեշտ է, որ հայ հոգեւորականութեան
եւ հայ եկեղեցու մեր ժողովրդի յառաջադիմութեան խընդ-
րում անհրաժեշտ է դեր ունենալու անկեղծ գիտակցութիւնն
ունեցողները հրապարակ զան մտածուած, ներկայ դրու-
թիւնը լաւ կշռադատուած աշխատանքներով, ցոյց տան հայ
հոգեւորականութեան քարճրացման անհրաժեշտ դարձան
պահանջները, արծարծեն հարցեր, քննութեան առնեն խըն-
դիրները լրջօրէն համոզուած լինելով, որ հնարաւորը կարւի:

Ամենից առաջ պէտք է խնդիրները մանրամասն լուսա-
քանել, պարզ ու կշռադատուած փաստեր բերել, ցոյց տալ
եղած պակասութիւնները, լուսաքանել պատճառները որից
առաջ է եկել ներկայ հայ եկեղեցու անմխիթար դրու-
թիւնը:

Գաւառների, թէ քաղաքների, մայր երկրի, թէ գա-
ղութների հայ հոգեւորականների ու հայ եկեղեցու նախան-
ճախնդիր անձանց առաջ «Արարատ»ը քացում է իւր էջերը
հայ եկեղեցու քարգաւաճման, հայ հոգեւորականութեան քար-

ծրացման վերաբերող անկաշառ ու լուրջ ուսումնասիրուած յօդուածների համար:

Կենդրոնից հնարաւոր չէ հազարաւոր վերստեր հետու ընկած հայ ժողովրդի, եկեղեցու, հոգեւորականի անհրաժեշտ պահանջները տեսնել ու հրապարակ հանել: Կենդրոնի հետ կենդանի յարաբերութիւն պէտք է պահեն ծայրերը իրենց դրութիւններով, աշխատանքներով: Ծայրերի իրենց իսկ օգտի տեսակէտից այդ կենդանի կապը անհրաժեշտ է:

Եւ «Արարատ»ը այդ կենդանի կապ, այդ սերտ միութեան կոչն է անում՝ կրկին ու կրկին հայ հոգեւորականութեան ու հայ եկեղեցու ջատագովներին. յանուն հայ ժողովրդի ապագայ վերակենդանութեան հայրենիքի վերաշինութեան պարբերաբեր տեղեկագրեր, ուսումնասիրութիւններ, եղած պակասութիւնների, ցաւերի լուրջ դիտողութիւններ ուղարկել խմբագրութեանը, ամեն մի անկեղծ, արտացաւ ու լուրջ աշխատանքի այդ ուղղութեամբ սիրով տեղ կտրուի ամսագրում:

Տառապանքի, աւերի դէմ՝ միայն մի սպեղանի կայ՝ այդ անդադրում ու անվերջ աշխատանքն է: Այդ շինարար աշխատանքի դուռն է բանում «Արարատ»ը 1917 թուին, խորը յոյս ունենալով, որ հայ հոգեւորականութիւնը անուշադիր չի լինի այս առաջարկին, հաւատացած լինելով, որ մեծ ճիւղաժառի օրհասական օրերին հայ ժողովրդի վերածնութեան և սխանձ սխնդիրները անկեղծ աջակից կ'լինեն մեր աշխատանքին:

Զոյգ ընդ դմին «Արարատ»ը իւր գոյութեան սկզբից ունեցել է իւր Ա. մեծ՝ կրօնական-քարոյական-ազգային քաժնին կից եւ Բ. հայաշիտական քաժնիւր, ուր հայ պատմութեան, բանասիրութեան, գրականութեան, երաժշտութեան, հայ կեանքի այլ կողմերին վերաբերող ուսումնասիրութիւններ, հում նիւթեր է գետեղել: Թերթեցէ՛ք «Արարատ»-ի այդ քաժնի էջերը եւ կտեսնէք, որ շատ ականաւոր գրողներ աշխատակցել են իրենց լուրջ ուսումնասիրութիւններով:

Հայ կեանքի ուսումնասիրութիւնները այժմ քան երբէք

մեզ համար պահանջ է դարձել: Ուրախութեամբ տեսնում ենք, որ ամեն տեղ հայ անցեալի վերաբերմամբ կենդանի հետաքրքրութիւն է առաջ եկել: Դասախօսութիւններ, ուսումնասիրութիւններ են լինում, թէ մեզանում, թէ օտարների մէջ: Այդ կենդանի հետաքրքրութեան շնորհիւ է, որ մեր կեանքի շատ ու շատ, ցայսօր անծանօթ մնացած, կողմերը երեւան պիտի գան եւ մեզ ու օտարներին վկայեն, որ հայ ժողովուրդը դարերի տառապանքները տարել է ու կուշի գնացել պատմական սոսկալի հեղեղներին շնորհիւ իւր ինքնուրոյն կուլտուրական ստեղծագործութիւնների, շնորհիւ իւր հոգեկան աշխարհով ապրելուն, հոգու արտաբերութիւններ ունենալուն:

Հայագիտական, այս քառի լայն իմաստով, ուսումնասիրութիւնների համար կովկասում միակ ամսագիրն այժմ «Արարատ»ն է:

Անշուշտ շատ ցանկալի է, որ այլ ամսագրեր եւս չեն, որ մեր իրականութեան մէջ առաջ գան նոր պարբերականներ եւ հնարաւորութիւն տան հայ կեանքի ուսումնասիրութիւններով պարապողներին իրենց աշխատանքները հրապարակ հանել, հայ գիտութիւնը ճոխացնել:

«Արարատ»-ը ի սրտէ ողջունում է «Գործ» ամսագրի առաջ գալը տակայն առայժմ մենակ իւր վրայ է ծանրացած տեսնում հայագիտական աշխատանքներին ուսումնասիրութիւններին տեղ տալը: համոզուած լինելով, որ այդ ուսումնասիրութիւնները աւելի եւս հետաքրքրութիւն առաջ կբերեն մեր մէջ, աշխատողների թիւը կաւելանայ եւ հասարակութիւնը պահանջը խորն զգալով նոր ամսագրերի հիմք կդնէ:

«Արարատ»-ը խնդրում է հայ քանասէրներին, գրականութեամբ, պատմութեամբ պարապողներին յանուն հայ կեանքի յառաջադիմութեան աշխատասիրել, ուղարկել ուսումնասիրութիւնները անշուշտ որոշ վարձատրութեամբ եւ ոչ ծրի, եւ նպաստել մեր կեանքի վերաշինութեանը:

Մինչ օտարներն են մեր կեանքն ուսումնասիրում, անգամ մեզ ծանօթացնում մեր ունեցածի հետ, մենք մնում ենք մի կողմում հանդիսատեսի դերում կանգնած: Ծշմա-

քիտ որ մարդու արժանապատուութիւնը վիրաւորում է տեսնելով այդ դրութիւնը: Չէ որ ազգային կեանքի քունն հետաքրքրութեան այս ուշագոստ ժամին մեր դիրքը հանդիսատեսի չի լինելու, այլ աշխատողի, գործող անձի:

Անշուշտ նիւթականի խնդիր կայ կապուած այս հարցի հետ եւ մեր միջոցները տալով մեծ ծեռնարկութեան հնարաւորութիւն չեն տալիս: Սակայն յոյս ունինք, որ երբ մեր ոյժերի չափ անենք, երբ հասարակութիւնը ինքը տեսնի, որ իրօք գործ կատարում է եւ այդ գործը միայն ու միայն մի նպատակ ունի՝ հայ ժողովրդի կուտուրական յառաջադիմութիւնը, ինքը օգնութեան կգայ, ինքը կմտածէ միջոցներ ու հնարաւորութիւն կտայ մեզ ուսումնասիրելու մեռ կեանքը, հրապարակ բերելու մեր հոգու ստեղծագործութիւնը, մեր այն ոյժը, որով ապրել ենք դժոխքում անգամ եւ որի շնորհիւ պիտի ապրենք լաւագոյնը ստեղծելու:

Հայ կեանքի ուսումնասիրութեամբ պարապողներին է մնում առանց կանխակալ տրամադրութեան արձագանք տալ առաջադրած աշխատանքին. չկարծել թէ ամսագիրը այլ նպատակ ունի, քան հայ եկեղեցու եւ նրա հետ կապուած հայ ժողովրդի ինքնուրոյն զարգացումն է: Ժողովրդին անկեղծ, սրտով օգնութեան գալու, մեր ազգային կեանքի վերաշինութիւնը անսասան, քունն համոզմունքով իրեն անխախտ նպատակ դնողը թող հաւատայ, որ մեր դառնութեան քաժակի միուրը քամած այս րոպէին մեզ քոչորիս միայն ու միայն մեր ազգային մեծ շէնքի վերաշինութեան միտքն է առաջնորդողը. եւ «Արարատ»-ը պարտք ունի այդ աշխատանքում կատարելու՝ անկաշառ, անկեղծ աշխատանք, որի աջակցութեանն է հրաւիրում նա հայագիտութեամբ պարապողներին:

Անվերջ աշխատանք կայ մեր առաջ. հսկայական գործ, ապագայ սերունդների առաջ ծանր պատասխանատուութիւն եւ «Արարատ»-ը անդադրում աշխատանքի պահանջն է դնում նրանց առաջ, ում համար հայ ժողովրդի վերածնութիւնը դատարկ խօսք չէ, թղթի վրայ գրելու նիւթ չէ,

այլ այնպիսի պահանջ, որին չքաւարարելը մահանալ, ոչնչանալ կնշանակէ:

Յանուն հայ ժողովրդի անլուր տառապանքի թող հեռանայ մեր միջից սառնութիւնը, թող չքանան այն բոլոր կանխակալ կարծիքները, որ միմեանց նկատմամբ ունինք այս ու այն պատճառից առաջ եկած: Այժմ համագործակցութեան պահանջը ամենատեսակ տարրերութիւնների՝ լինի թէ աշխարհայեացքի, թէ անճնական վերաբերմունքի այս ու այն խնդրի ըմբռնումից առաջ եկած, քարծրը պիտի լինի:

Առանց համագործակցութեան, առանց այն կենդանի կապի, որը քոլորին անկեղծօրէն ոգեւորող մի սկզբունքից է առաջ գալիս, մենք շատ քիչ բան կանենք ու միշտ էլ մեր գործը կլինի թերի. միշտ էլ մեր կեանքը չուսումնասիրած, մեր իրականութիւնը ցաւերով լի, դեղագրերով հարուստ քայց առանց դեղերի, առանց բժշկութեան:

«Արարատ»-ը իւր կէս դարեան գոյութեան շէմքին իւր անկեղծ, յիշաւի սրտի խորքից բղխած, արիւն ու մարմին դարձրած հայ ժողովրդին անկաշառ ծառայելու հայ մարդու քարոյական-կրօնական մտաւոր յառաջադիմութեանը համոզմունքով, կուռ հաւատով ծառայելու համագործակցութեան կոչն է ուղղում:

Հաւատանք միմեանց. հաւատանք, որ իրօք մեր բոլորիս առաջնորդողը քաղմաշարշար հայ ժողովրդի վերակենդանութեան սրբազան նպատակն է եւ աշխատենք, աշխատենք ու աշխատենք անտրտուն, առանց մեծ պահանջի, առանց անճնական շահի:

Գիւտ արեղայ